

การพัฒนาความมั่นคงแบบบูรณาการในพื้นที่ชายแดนภายใต้บริบท
ความขัดแย้งข้ามพรมแดน:กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
INTEGRATED SECURITY DEVELOPMENT IN BORDERLANDS UNDER THE CONTEXT
OF CROSS-BORDER CONFLICT: A CASE STUDY OF MAE SOT DISTRICT,
TAK PROVINCE

สุปรียา หิรัญบุรณะ*

Supreecha Hiranburana*

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

*Corresponding Author E-mail: misterorb007@gmail.com

Received February 23, 2026; Revised April 23, 2026; Accepted May 6, 2026

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมาในยุคปัจจุบันเผชิญกับพลวัตความเปราะบางข้ามพรมแดนที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงในหลายมิติ การวิเคราะห์ความมั่นคงในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ภายใต้กรอบแนวคิดความมั่นคงมนุษย์ (Human Security) และทฤษฎีการทำให้เป็นประเด็นความมั่นคง (Securitization) สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการก้าวข้ามการมองความมั่นคงในรูปแบบดั้งเดิมที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง ไปสู่การวิเคราะห์เชิงบูรณาการครอบคลุมทั้งมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สุขภาวะ และทรัพยากรธรรมชาติข้อเท็จจริงในพื้นที่บ่งชี้ว่าความท้าทายหลักมิได้เกิดจากปัจจัยความขัดแย้งภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบบริหารราชการไทยที่ยังเป็นแบบแยกส่วน ส่งผลให้การจัดการปัญหาขาดเอกภาพและความต่อเนื่อง การยกระดับพื้นที่ชายแดนจาก “พื้นที่ความเสี่ยง” สู่ “พื้นที่ยุทธศาสตร์แห่งโอกาส” จึงต้องอาศัยการปรับกระบวนทัศน์ผ่านการพัฒนากลไกการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (Area-based Governance) ที่มีอำนาจตัดสินใจจริง ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนบทบาทเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษให้เป็นเครื่องมือสร้างภูมิคุ้มกันเชิงโครงสร้าง การออกแบบนโยบายความมั่นคงที่ผสมผสานความมั่นคงของรัฐและความมั่นคงมนุษย์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการบรรลุเป้าหมายความมั่นคงและการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ชายแดนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ความมั่นคงมนุษย์, ชายแดนไทย-เมียนมา, การบริหารจัดการเชิงพื้นที่, แม่สอด

Abstract

Border management along the Thai-Myanmar frontier currently faces complex, multi-dimensional cross-border vulnerabilities. Analyzing security in the Mae Sot District of Tak Province through the lenses of Human Security and Securitization Theory reveals a critical need to transcend traditional, state-centric security paradigms. This necessitates an integrated analytical approach encompassing political, economic, social, health, and environmental dimensions. The prevailing challenges in the region stem not only from external conflicts but also from structural constraints within the fragmented Thai bureaucratic system, which often

result in a lack of policy unity and continuity. Transforming borderlands from "risk zones" into "strategic areas of opportunity" requires a paradigm shift toward Area-based Governance with genuine decision-making authority. Furthermore, the role of Special Economic Zones must be redefined as instruments for structural resilience. Systematically integrating state security with human security within policy design serves as a vital condition for achieving sustainable security and development in border regions.

Keywords: Human Security, Thai–Myanmar Border, Area-based Governance, Mae Sot

บทนำ

พื้นที่ชายแดนในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมสมัยมิได้ดำรงสถานะเป็นเพียงเส้นแบ่งเขตอธิปไตยของรัฐ (Territoriality) หากแต่เป็น “พื้นที่ยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้าง” ที่หลอมรวมมิติการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมเข้าไว้ด้วยกันอย่างซับซ้อน โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเผชิญกับพลวัตความขัดแย้งภายในรัฐ การเคลื่อนย้ายประชากร และเครือข่ายเศรษฐกิจข้ามพรมแดนอย่างต่อเนื่อง พลวัตเหล่านี้ส่งผลให้ความมั่นคงมีอาจจำกัดอยู่เพียงมิติทางการทหารหรือการปกป้องอธิปไตยเชิงกายภาพ แต่จำเป็นต้องขยายกรอบคิดไปสู่ความมั่นคงในมิติองค์รวมที่เชื่อมโยงอำนาจรัฐเข้ากับสวัสดิภาพของมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (Newman, 2011; Brauch et al., 2011)

กรอบแนวคิด “ความมั่นคงแบบกว้าง” (Broadening of Security) ตามทัศนะของ Buzan et al. (1998) ชี้ให้เห็นว่า นิยามความมั่นคงในยุคหลังสงครามเย็นได้ขยายตัวครอบคลุมมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดความมั่นคงมนุษย์ (Human Security) ที่เน้นย้ำเรื่อง “การปลดปล่อยจากความกลัวและความขาดแคลน” (United Nations Development Programme (UNDP), 1994) ในบริบทพื้นที่ชายแดน ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-traditional Security Threats) อาทิ อาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์ เครือข่ายยาเสพติดและการอพยพย้ายถิ่นฐานที่ไม่เป็นระบบ ได้กลายเป็นปัจจัยท้าทายเสถียรภาพของรัฐอย่างมีนัยสำคัญ (Caballero-Anthony, 2010) สถานการณ์ดังกล่าวบีบให้รัฐต้องเผชิญกับความย้อนแย้งระหว่างการรักษาความเข้มงวดของเส้นเขตแดนกับการเปิดรับพลวัตข้ามพรมแดนเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

สถานการณ์ความไม่สงบในเมียนมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 ได้กลายเป็นตัวเร่งสำคัญที่สร้างแรงสั่นสะเทือนด้านความมั่นคงต่อประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสู้รบระหว่างกองกำลังรัฐบาล กลุ่มชาติพันธุ์ติดอาวุธ และกลุ่มต่อต้าน ส่งผลให้อาณาเขตแอ่งสอ ดึงดูดจาก กลายเป็นพื้นที่รับแรงกระแทกทางความมั่นคงโดยตรง (Buffer Zone Under Pressure) การหลั่งไหลเข้าของผู้หนีภัยความไม่สงบและแรงงานข้ามชาติในปริมาณสูง (International Organization for Migration (IOM), 2022) มิได้กระทบเพียงมิติการควบคุมอธิปไตย หากยังส่งผลเชื่อมโยงต่อระบบสาธารณสุข เศรษฐกิจท้องถิ่น และความมั่นคงทางมนุษยธรรมอย่างเห็นได้ชัด

ในขณะเดียวกัน แม้สอจะยังดำรงสถานะเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในฐานะประตูการค้าหลักของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก–ตะวันตก (East–West Economic Corridor) ความไม่แน่นอนจากความขัดแย้งจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพของ “เศรษฐกิจชายแดน” (Border Economy) และตอกย้ำว่า การพัฒนาเศรษฐกิจไม่อาจแยกออกจากบริบทความมั่นคงได้ (Duffield, 2007)

แม้ในเชิงนโยบาย แม่สอดจะได้รับการกำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในเชิงโครงสร้างกลับยังปรากฏความย้อนแย้งระหว่างการส่งเสริมการลงทุนกับความเปราะบางของประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน รายงานของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (2568) ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการตอบสนองเชิงวิกฤต (Reactive Approach) ไปสู่การสร้างเสถียรภาพเชิงโครงสร้าง (Structural Stabilization) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Commission on Human Security (2003) ที่เน้นการบูรณาการความมั่นคงของรัฐและความมั่นคงของมนุษย์อย่างเป็นเอกภาพ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาบทบาทของอำเภอแม่สอดในฐานะพื้นที่ยุทธศาสตร์นำร่องจึงมีความสำคัญต่อการออกแบบนโยบายความมั่นคงแบบบูรณาการ เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านจาก “พื้นที่ความเสี่ยง” ไปสู่ “พื้นที่ยุทธศาสตร์แห่งโอกาส” อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดทฤษฎีความมั่นคงแบบองค์รวม

การวิเคราะห์ความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนภายใต้บริบทความสัมพันธ์ไทย-เมียนมา จำเป็นต้องตั้งอยู่บนการปรับกระบวนทัศน์จากกรอบคิดความมั่นคงแบบดั้งเดิมที่ยึดรัฐเป็นศูนย์กลาง (State-Centric Security) ไปสู่แนวคิดความมั่นคงใหม่ (New Security Paradigm) ซึ่งมองความมั่นคงในฐานะระบบความสัมพันธ์เชิงซ้อนที่ครอบคลุมมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน (Buzan et al., 1998) กรอบคิดดังกล่าวเสนอให้ขยายขอบเขตภัยคุกคามจากการรุกรานทางทหารไปสู่ภัยคุกคามเชิงโครงสร้าง อาทิ ความเหลื่อมล้ำ ความเปราะบางทางสังคม การล่มสลายของสถาบันรัฐ และวิกฤตมนุษยธรรม

ภายใต้กรอบนี้ แนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” (Human Security) มีบทบาทสำคัญในการเติมเต็มความเข้าใจเรื่องความมั่นคงในระดับปัจเจก โดยเน้นการคุ้มครองบุคคลให้ปลอดภัยจากความกลัว (Freedom From Fear) และความขาดแคลน (Freedom From Want) (United Nations Development Programme (UNDP), 1994) ดังนั้น ความมั่นคงของรัฐจึงไม่อาจดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน หากปราศจากการสร้างหลักประกันด้านสิทธิขั้นพื้นฐานและคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่

นอกจากนี้ แนวคิดพื้นที่ชายแดนศึกษา (Borderland Studies) ได้เสนอให้มองชายแดนในฐานะ “พื้นที่ปฏิสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง” (Space of Interaction) มิใช่เพียงเส้นแบ่งอธิปไตย หากแต่เป็นพื้นที่ที่ผู้คนสินค้า ทุน และวัฒนธรรมเคลื่อนย้ายข้ามไปมาอย่างต่อเนื่อง (Newman, 2010) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความมั่นคงแบบภูมิภาคนิยมใหม่ที่เน้นความมั่นคงร่วม (Regional Security Complex) (Acharya, 2001)

ดังนั้น กรอบแนวคิดความมั่นคงแบบองค์รวมจึงเป็นฐานวิเคราะห์ที่ช่วยอธิบายความซับซ้อนของพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมาได้อย่างครอบคลุม โดยเชื่อมโยงความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของมนุษย์และเชื่อมโยงระดับพื้นที่เข้ากับระดับภูมิภาคอย่างเป็นระบบ

บริบทและความซับซ้อนของความขัดแย้งในเมียนมาหลังปี 2564

สถานการณ์ความไม่สงบในเมียนมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา ได้สร้างแรงกระเพื่อมทางความมั่นคงต่อแนวชายแดนไทยอย่างมีนัยสำคัญ การสู้รบระหว่างกองกำลังของรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ติดอาวุธ และกลุ่มต่อต้านรัฐบาลได้ขยายตัวเข้าใกล้เขตพรมแดน ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรในลักษณะผู้หนีภัยความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง ภาระการบริหารจัดการดังกล่าวตกอยู่กับหน่วยงานความมั่นคงและฝ่ายปกครองในพื้นที่ชายแดน ซึ่งต้องรักษาดุลยภาพระหว่างการคุ้มครองมนุษยธรรมกับการควบคุมความเสี่ยงด้านความมั่นคง (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2568)

ในเวลาเดียวกัน ภาวะสุญญากาศทางอำนาจในบางพื้นที่ของเมียนมาได้เปิดช่องให้ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-traditional Security) ขยายตัว โดยเฉพาะเครือข่ายอาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์ การลักลอบขนยาเสพติด และกิจกรรมผิดกฎหมายอื่น ๆ ที่อาศัยพื้นที่ชายแดนเป็นฐานปฏิบัติการหรือเส้นทางลำเลียง (Caballero-Anthony, 2010) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งภายในรัฐหนึ่งสามารถส่งผลกระทบเชิงล้นทะลัก (Spillover Effects) ต่อรัฐเพื่อนบ้าน

ความซับซ้อนของบริบทหลังปี 2564 จึงทำให้พื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมากลายเป็น “พื้นที่เสี่ยงเชิงยุทธศาสตร์” ที่ต้องรับมือทั้งแรงกดดันด้านมนุษยธรรม ความเสี่ยงด้านอาชญากรรมข้ามชาติ และความผันผวนทางเศรษฐกิจในเวลาเดียวกัน การบริหารจัดการความมั่นคงจึงจำเป็นต้องใช้แนวทางแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงนโยบายด้านความมั่นคง การพัฒนา และสังคมเข้าด้วยกัน

การวิเคราะห์ความมั่นคงแบบบูรณาการในมิติเชิงโครงสร้าง

การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนภายใต้สภาวะความขัดแย้งข้ามพรมแดน จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ผ่านแว่นขยายเชิงบูรณาการที่ก้าวพ้นมิติด้านการทหารเพียงอย่างเดียว กรณีอำเภอแม่สอดสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของมิติความมั่นคง 5 ประการ ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (Interconnectedness) ดังนี้

1. มิติการเมืองและความมั่นคงของรัฐ (Political and State Security)

พื้นที่ชายแดนภายใต้บริบทความขัดแย้งข้ามพรมแดนเผชิญกับภัยคุกคามเชิงระบบที่สัมพันธ์กับแนวคิด “ความมั่นคงร่วม” (Security Community) ซึ่งสภาวะความไม่มั่นคงภายในของรัฐเพื่อนบ้านส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพของไทย การรักษาความสงบเรียบร้อยและการควบคุมพื้นที่จึงมีอาจกระทำได้เพียงลำพังด้วยอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน (Territorial Sovereignty) หากแต่ต้องอาศัยการทูตระดับภูมิภาคและการประสานนโยบายความมั่นคงที่เท่าทันต่อพลวัตการเมืองข้ามพรมแดน (Acharya, 2001)

2. มิติเศรษฐกิจชายแดน (Border Economy)

เศรษฐกิจของแม่สอดดำรงอยู่บนพื้นฐานความผูกพันกับห่วงโซ่อุปทานระดับภูมิภาค ความไม่แน่นอนจากการปิด-เปิดด่านพรมแดนมิได้ส่งผลกระทบเพียงแค่ตัวเลขการค้าข้ามแดน แต่ยังสะท้อนถึงเสถียรภาพในการดำรงชีวิตของประชาชน (Livelihood Security) การทำให้พื้นที่ชายแดนมีความมั่นคงจึงหมายถึงการสร้างสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่คาดการณ์ได้ ซึ่งถือเป็นฐานรากสำคัญของความมั่นคงโดยรวม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

3. มิติทางสังคมและการศึกษา (Social and Educational Security)

การจัดการศึกษาแก่ประชากรวัยเรียนที่ไม่จำกัดสัญชาติมิใช่เพียงประเด็นทางสิทธิมนุษยชน แต่เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการลดความเปราะบางทางสังคม (Social Vulnerability) หากประชากรแฝงและบุตรหลานแรงงานข้ามชาติถูกกีดกันออกจากการศึกษา การเรียนรู้ อาจกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงเชิงโครงสร้างที่นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมและความตึงเครียดทางสังคมในระยะยาว (Newman, 2010)

4. มิติสุขภาพและมนุษยธรรม (Health and Humanitarian Security)

ระบบสาธารณสุขในพื้นที่ชายแดนทำหน้าที่เป็น “ด่านหน้า” ในการรับแรงกระแทกจากประชากรแฝงและผู้หนีภัยความไม่สงบ การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานจึงถูกยกระดับจากการเป็นบริการสวัสดิภาพ ไปสู่การเป็นประเด็นความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ที่ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและเสริมสร้างสุขภาพของชุมชนในภาพรวม (United Nations Development Programme (UNDP), 1994)

5. มิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร (Environmental Security)

ในภาวะวิกฤตความขัดแย้ง การกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติมักถูกลดความสำคัญลง ทว่าความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมชายแดนมักนำมาซึ่งความขัดแย้งเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรในอนาคต ความมั่นคงในมิตินี้จึงเป็นหลักประกันของการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนและสมดุล

ความท้าทายและข้อจำกัดเชิงสถาบันในการบริหารจัดการ

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้การบูรณาการ 5 มิติข้างต้นไม่บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม คือ “การบริหารราชการแบบแยกส่วน” (Bureaucratic Silos) ซึ่งทำให้หน่วยงานด้านความมั่นคง การพัฒนา และสังคม ดำเนินงานภายใต้ชุดข้อมูลและเป้าหมายที่แตกต่างกัน การแก้ไขปัญหามักอยู่ในลักษณะการตอบสนองเชิงวิกฤตเฉพาะหน้า (Reactive Approach) มากกว่าการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างเชิงรุก (Proactive Structural Change) (Paris, 2001)

นอกจากนี้ ความคลั่นระหว่างตัวบทกฎหมายและระเบียบงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับบริบท “ประชากรข้ามพรมแดน” (Mobile Population) ยังเป็นตัวเร่งที่ทำให้ความเปราะบางขยายตัวขึ้น ช่องว่างระหว่างแนวคิดความมั่นคงแบบองค์รวมกับการปฏิบัติจริงในระดับพื้นที่นี้เองที่เรียกร้องให้มีการปฏิรูปกลไกเชิงสถาบัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการทั้งในแนวนอน (ระหว่างกระทรวง) และแนวตั้ง (จากนโยบายสู่การปฏิบัติในพื้นที่) อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

การวิเคราะห์ความมั่นคงในพื้นที่อำเภอแม่สอดภายใต้พลวัตความขัดแย้งข้ามพรมแดน นำไปสู่การสกัดองค์ความรู้เชิงแนวคิดและเชิงนโยบายที่สำคัญ 4 ประการ เพื่อใช้เป็นกรอบการทำงาน (Framework) ในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน ดังนี้

1. ระบบความมั่นคงเชิงโครงสร้างแบบองค์รวม (Integrated Security System)

สถานะความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนเป็นผลลัพธ์ของความเชื่อมโยงเชิงโครงสร้างที่สัมพันธ์กันแบบลูกโซ่ (Systemic Interconnectivity) ทั้งมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สุขภาวะ และสิ่งแวดล้อม การจัดการความมั่นคงจึงต้องมองในฐานะ “ระบบเดียว” เพื่อป้องกันผลกระทบโดมิโนเชิงโครงสร้าง

2. การนิยามสวัสดิภาพประชากรข้ามพรมแดนเป็นการลงทุนเชิงความมั่นคง (Redefining Cross-Border Population Welfare as a Security Investment)

การปรับเปลี่ยนมุมมองต่อประชากรแฝงและผู้หนีภัยจากการเป็น “ภาระ” หรือ “ภัยคุกคาม” มาเป็น “การลงทุนเชิงโครงสร้าง” (Structural Investment) ผ่านการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและการเข้าถึงบริการสาธารณะ เพื่อเป็นกลไกทางยุทธศาสตร์ในการลดความเปราะบางทางสังคมที่จะกลายเป็นต้นทุนความมั่นคงในระยะยาว

3. เขตเศรษฐกิจพิเศษในฐานะภูมิคุ้มกันเชิงโครงสร้าง (Structural Resilience)

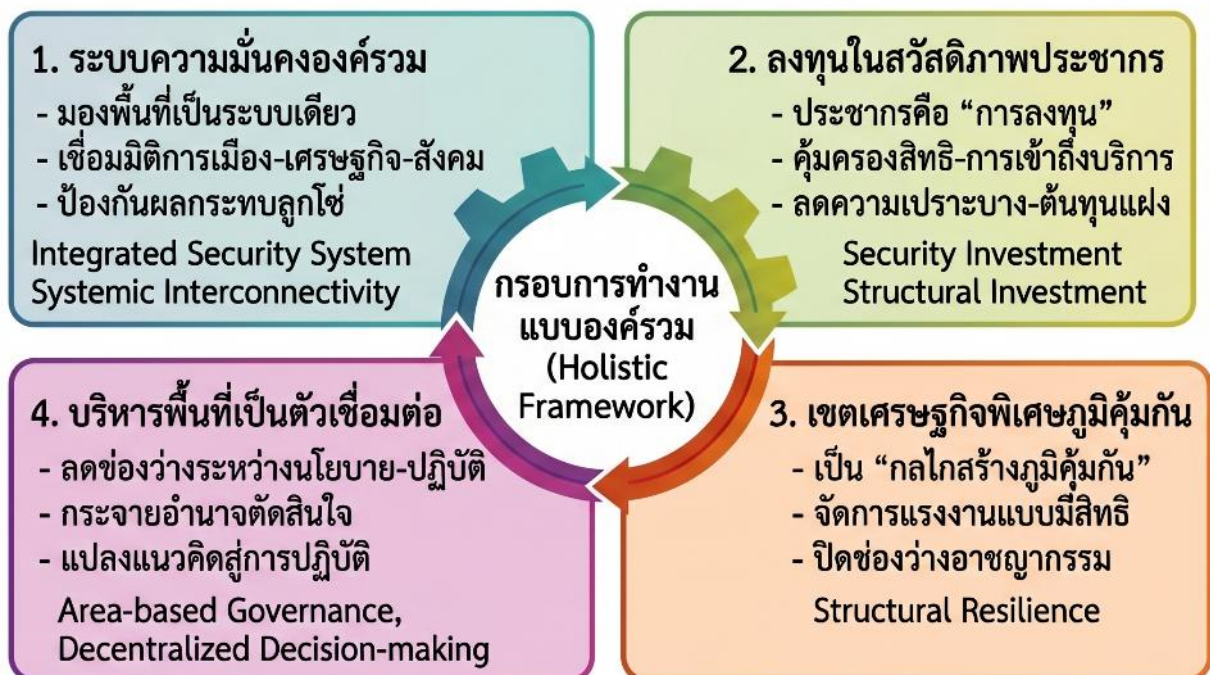
การยกระดับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจากเครื่องมือเร่งการเติบโตทางรายได้ ไปสู่การเป็น “กลไกสร้างภูมิคุ้มกัน” โดยการเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการแรงงานที่เป็นระบบและการคุ้มครองสิทธิที่ทั่วถึง เพื่อปิดช่องว่างเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อกิจกรรมผิดกฎหมายหรืออาชญากรรมข้ามชาติ

4. การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในฐานะตัวเชื่อมต่อนโยบาย (Area-based Governance as Policy Linkage)

การแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่เกิดจาก “ช่องว่างเชิงสถาบัน” ระหว่างนโยบายระดับชาติ (Top-down) กับการปฏิบัติในระดับพื้นที่ โดยเน้นการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่มีอำนาจตัดสินใจจริง (Decentralized Decision-making) เพื่อเป็นหัวใจสำคัญในการแปลงแนวคิดความมั่นคงแบบองค์รวมให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อความมั่นคงชายแดนแม่สอด

ภาพที่ 1 แบบจำลองความมั่นคงเชิงโครงสร้าง 4 มิติ พื้นที่ชายแดนแม่สอด

สรุป

การศึกษาความมั่นคงแบบบูรณาการ 5 มิติในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมาในปัจจุบันเผชิญความท้าทายด้านความมั่นคงที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลายระดับ ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม สุขภาวะ และสิ่งแวดล้อม โดยปัญหาที่เกิดขึ้นมิได้จำกัดอยู่เพียงประเด็นความมั่นคงของรัฐ หากยังเชื่อมโยงกับความมั่นคงของมนุษย์และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชายแดนอย่างใกล้ชิด จึงทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนจำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนเข้าด้วยกัน

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่แม่สอดมีศักยภาพสำคัญทั้งในฐานะพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน จุดเชื่อมโยงการค้า การลงทุน และการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในเมียนมา ปัญหาการเคลื่อนย้ายประชากรข้ามพรมแดน การค้ามนุษย์ ปัญหา

สาธารณสุข และข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการบริหารจัดการของภาครัฐ ซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของพื้นที่ในระยะยาว

นอกจากนี้ การศึกษายังชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนไม่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานด้านความมั่นคงเพียงฝ่ายเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างกลไกการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่มีเอกภาพและสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการพัฒนา ระบบข้อมูล การบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจที่คำนึงถึงผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน

ในระดับภูมิภาค ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงกรอบความร่วมมืออาเซียน ยังคงมีความสำคัญต่อการจัดการปัญหาความมั่นคงข้ามพรมแดนและปัญหาด้านมนุษยธรรม โดยเฉพาะการบริหารจัดการผู้หนีภัย ความร่วมมือด้านสาธารณสุข และการป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพของพื้นที่ชายแดนและสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ดังนั้น พื้นที่อำเภอแม่สอดจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ชายแดนที่เผชิญความเสี่ยงด้านความมั่นคงเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคง การพัฒนา และความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. (2568). คำแถลงการณ์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ประเด็นสถานการณ์บริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2569 จาก <https://shorturl.asia/mr2HP>.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). การค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ประจำปี 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Acharya, A. (2001). Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order. London: Routledge.
- Brauch, H. G. et al. (2011). Coping with global environmental change, disasters and security: Threats, challenges, vulnerabilities and risks. Berlin: Springer-Verlag.
- Buzan, B. et al. (1998). Security: A new framework for analysis. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Caballero-Anthony, M. (2010). Non-traditional security challenges, regional governance, and the ASEAN political-security community (APSC). The Pacific Review, 23(2), 165-182.
- Commission on Human Security. (2003). Human security now. New York: United Nations.
- Duffield, M. (2007). Development, security and unending war: Governing the world of peoples. Cambridge: Polity Press.
- International Organization for Migration (IOM). (2022). World migration report 2022. Geneva: International Organization for Migration.

- Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), 77–94.
- _____. (2011). A human security interpretation of international conflict. *International Studies Review*, 13(2), 346–347.
- Paris, R. (2001). Human security: Paradigm shift or hot air?. *International Security*, 26(2), 87–102.
- United Nations Development Programme (UNDP). (1994). *Human development report 1994: New dimensions of human security*. New York: Oxford University Press.